

A SZÉKELYFÖLD ÖNELLÁTÁSA

AZ UTÓBBI IDŐBEN sokat emlegetik a kisebbségek gazdasági autarkiját. A kisebbségi autarkia azonban nem azonos a közgazdasági értelemben vett önellátással. Előbbinek célja a nép gazdasági életének az önsegély alapján való megszervezése és a maga szükségleteinek megfelelő irányítása, míg a szorosabb értelemben vett gazdasági autarkia a különböző gazdasági szükségleteknek az ország vagy a nemzet határain belül való önálló kielégítése s ezzel a gazdasági életnek idegen hatalmaktól és érdekektől való függetlenítése. Kétségtelen azonban, hogy a két fogalom közeli kapcsolatban áll egymással és nem beszélhetünk ott a kisebbségi önellátásról, ahol a közgazdasági értelemben vett önellátásnak nincsenek meg az elemi feltételei, ahol a nemzetársadalom belső tagozódása egyoldalú, ahol hiányzik a társadalmi és gazdasági szerkezetnek az arányossága.

A mi viszonyaink között leginkább a Székelyföld gazdasági helyzete kell, hogy ebből a szempontból foglalkoztasson, mint ahol a magyarság egységes településterületen lakik és így viszonylagosan önálló gazdaságpolitikát követhet. Ezúttal tehát a szónak közgazdasági értelmében kívánjuk vizsgálni: mit és hogyan termel a három székely megye lakossága, elegendő-e a mezőgazdasági termelése ahhoz, hogy a lakosságot eltarthassa. Ha nem elegendő, nyilvánvalóan más jövedelmi források felett kell rendelkeznie, hogy éltszínvonalát tartani tudja. A székelyföldi elvándorlás azonban nemcsak azt bizonyítja, hogy a mezőgazdaság nem tudja a székelységnek otthonában a megfelelő éltszínvonalat biztosítani, hanem azt is, hogy jelenleg más olyan jövedelmi források felett sem rendelkezik, amelyek megnyugtatóan pótolnák a mezőgazdaság jövedelmeiben mutatkozó hiányokat.

MIT TERMEL A SZÉKELYFÖLD?

A HÁROM székelylakta megye, Csík, Udvarhely és Háromszék területe 11.307 km². A lakosság száma az 1930-as népszámlálás szerint¹: Csík megyében 145,661, Udvarhely megyében 129,917, Háromszék megyében 135,557, tehát összesen 411,135 lélek. Egy km²-re eszerint átlagban 36,36 lélek esik, ami erősen az or-

¹ E sorok már szedve voltak, amikor az *Anuarul Statistic al României 1935. si 1936.* megjelent. Eszerint Csík megyében 146.584, Udvarhely megyében 130.646, Háromszék megyében 136.358 lélek lakik, az összes lakosság tehát 413.588 lélek.

szágos átlag (61) alatt marad. Területe a Barcasággal összefüggő háromszéki síkságtól és egyes szélesebb folyóvölgyektől eltekintve a legjellegzetesebb hegyvidék, amely talaja, éghajlata, fekvése miatt a mezőgazdaságnak csak bizonyos ágaira alkalmas. Így például a meredekebb lejtők nem engedik meg az eredményes gabonatermelést, a zord éghajlat és a rövid tenyészidő miatt nem minden mezőgazdasági termény érik be, s így maga a természet megszabja a gazdálkodás lehetőségeit. A nyári napsütés rövid, a forró nyarakra hosszú és hideg telek következnek. A hőmérséklet ingadozásai nagyok, a hirtelen beálló tél sokszor megakadályozza az őszi szántás eredményes elvégzését. Az évi csapadék átlagos mennyisége 600–900 mm. között váltakozik, az évi közepes hőmérséklet 7–9° között. A természet mostohasága nagyobb szorgalmat, szívósságot, ellenálló képességet kíván a Székelyföld lakóitól, de még a legnagyobb erőkifejtés mellett is a terméseredmények gyengébbek és bizonytalanabbak, mint Erdély szerencsésebb vidékein. A gazdálkodás súlypontja itt sohasem a szemtermelésen, hanem mindig az állattenyésztésen és erdei gazdálkodáson volt. A háború előtti statisztika szerint (újabb adatok nem állnak rendelkezésünkre) a három székely megye összes területének (2,008,203 kat. hold)

19,94	százaléka	esett	a szántóterületre,
1,32	„	„	a kertre,
17,08	„	„	a rétekre és kaszálókra,
13,59	„	„	a legelőkre,
45,76	„	„	az erdőre,
2,31	„	„	a terméketlen területekre.

Ha akár Erdély más területeivel, akár Románia bármelyik vidékével vetjük össze ezeket az adatokat, szembevetendő: milyen kedvezőtlen a szántóterület aránya az erdőségekhez viszonyítva. Erdélynek 27,8 százalékát, a régi királyságnak 45,3 százalékát, Nagyrománia területének pedig: 41,6 százalékát foglalja el a szántóterület, az erdők pedig Erdélynek 30,6 százalékát, az Ókirályságnak 21,3 százalékát, Nagyromániának pedig 24,6 százalékát teszik ki. Ezek az adatok megvilágítják a Székelyföld gazdasági helyzetét, fejlődésének irányát és lehetőségeit is. Azonban a három megye nem tekinthető sem földrajzi, sem gazdasági szempontból tökéletes egységnek és amikor gazdasági fejlődésének irányáról gondolkozunk, figyelembe kell vennünk, hogy a Székelyföld mintegy 5–6 gazdaságilag hasonló helyzetet mutató körzetre volna osztható s ezek számára külön-külön tervek és tanulmányok alapján kellene a gazdasági fejlődés útjait kijelölni. E jövőd terveknek azonban általános kiindulópontjuk csak az a megfontolás lehet, hogy a Székelyföldnek az ország közigazdasága szempontjából való jelentőségét elsősorban hatalmas erdőségei és legelői adják, amelyek népét valósággal kényszerítik, hogy a szántás-vetés helyett az erdőkitermelést, fafuvarozást, állattenyésztést tekintse főfoglalkozásának.

A Székelyföld mezőgazdasági művelés alatt álló területének megoszlása az 1936. évi *Statistica Agricola* adatai szerint:

Terményfélé	Művelés alatt álló terület	
	hektár	%
Gabonafélék összesen	121.378	60,1
zab	42.329	20,9
búza	36.509	18,1
árpa	29.357	14,5
rozs	13.183	6,5
Tengeri	22.767	11,2
Burgonya	22.519	11,2
Takarmányfélék összesen	18.714	9,2
répa és más takarmánynövények	8.394	4,1
lóhere	7.427	3,6
lucerna	2.893	1,4
Hüvelyesek	7.821	3,8
Tök	4.281	2,1
Zöldségfélék	1.894	0,9
Kender és len	1.192	0,6
kender	1.006	0,5
len	186	0,1
Cukorrépa	986	0,4
Mák és napraforgó	100	0,05
Más növények	107	0,05
	201.759	100,00

A Székelyföld gabonával bevetett területe nem nagy és a termés a lakosság gabonaszükségletének csak kétharmadát tudja fedezni. Pedig a gabonatermelés általában szoros kapcsolatban áll a néptáplálkozással, legalább is a mezőgazdasági lakoságnál. Az a szerep, amelyet főleg a búza egy nép táplálkozásában játszik, civilizációs fokára is következtetni enged. Erdélynek általában erős a búzafogyasztása, míg ezzel szemben pl. az Ókirályságban lényegesen kevesebb. Kevés gakonatermelés, ha nem pótolja az ebből eredő jövedelmet erős iparosodás vagy más hasonló természetű jövedelem, rossz táplálkozással és fizikai leromlással jár együtt.

TANULSÁGOS összehasonlítani a Székelyföld utolsó két évének átlagos terméshezamait Erdély és Románia terméshezamaival (*Statistica Agricola*, 1935. és 1936. év.).

Termény	Székely- föld	Erdély	Románia	Brassó m.	Magyar- ország
	hektáronként métermáza				
Őszi búza	10,4	10,8	9,2	16,8	
Tavaszi búza	8,7	8,2	5,9	16,4	14,0
Zab	10,1	10,3	9,0	17,4	11,9
Rozs	11,1	11,5	9,5	16,1	11,4
Árpa	11,2	12,1	7,8	19,0	12,9
Tengeri	12,1	12,1	10,6	15,5	17,5
Burgonya	98,3	86,3	90,7	149,6	77,7
Cukorrépa	145,1	160,0	158,0	162,4	129,9
Kenderrost	5,4	5,2	4,4	8,50	
Lóhereszéna	36,1	26,9	26,9	43,5	27,5

Ezek az átlagos termés hozamok azt bizonyítják, hogy a Székelyföld gazdasági kultúrája a mostoha természeti viszonyok ellenére is legalább egyszínvonalon áll Erdély átlagos mezőgazdasági kultúrájával, az Okiráltságánál pedig – amint a terméseredmények mutatják – kétségtelenül fejlettebb. Ha azonban a terméseredményeket a Brassó megyeiekkel vagy a magyarországiakkal vetjük össze, azonnal szemünkbe tűnik a különbség. Igaz, hogy a termékeny, gazdag Barcaságot aligha lehet a Székelyfölddel összehasonlítani, hiszen itten sokhelyt lóháton kell a földekre kivinni a vetőmagot, télen pedig szánon a trágyát, néhol 3 méter széles járomba fogott tehennel szántanak, hogy fel ne düljenek a meredek hegyoldalon. Erről a földről kevésbé kemény nép rég megszökött volna. Mégis be kell látnunk, hogy a kedvező színvonal, amelyet a Székelyföld mezőgazdasága az országos átlaghoz viszonyítva mutat, csupán kelet európai viszonylatban nevezhető kielégítőnek. Sőt a művelési módok és az elért eredmények nemcsak a középeurópai gazdálkodás mögött maradnak el, hanem Kelet európa legfejlettebb kisgazdaságait, a barcasági százok gazdálkodását, sem közelítik meg. Ha tehát ki is mondhatjuk, hogy a Székelyföld szegénysége nem egészen gazdálkodása elmaradottságának tulajdonítható, – mert ez a gazdálkodás semmivel sem rosszabb, mint Erdély legtöbb más vidékének gazdálkodása, – de azt el kell ismernünk, hogy okszerűbb gazdálkodással a Székelyföld nyomasztó helyzetén kétségkívül enyhíteni lehetne.

Ezen a területen azonban a főjövédelmet nem is a mezőgazdaságnak, hanem az állattenyésztésnek és erdőgazdálkodásnak kell biztosítania. A természetes rétek és legelők a tárgyalt terület 30,67 százalékát foglalják el. Az elterjedt háromnyomásos gazdálkodás miatt a mesterséges takarmány kevés és így a réteknek és legelőknek fokozottabb a jelentőségük. Legnagyobb Csík megye rétterülete: 21,76 százalék, legelője 15,92 százalék, együtt közel 110 ezer hektár. A rét- és legelőművelés azonban nagyon kezdetleges; a trágyázás, tisztítás, vízlevezetés, stb. néhol alig ismert

fogalmak. A rossz legelők és a külterjes gazdálkodás, a takarmánytermelés fogyatékosága miatt a nyugati marhafajták előnyei nem tudnak eléggé érvényesülni. Egyes vidékek – pl. Székelykeresztúr – szarvasmarhatenyésztése a szászokéval vetekszik, de már Csíkbán és Gyergyóban elmaradottabb állapotokkal találkozunk. Kétségtelen, hogy itt nehezebb is a helyzet. A tejelő jellegű nyugati szarvasmarhák mellett szükség van a nagy munkabírású, igénytelen, szívós fehérmarhára is. A nyugati fajták behozatala óta azonban emelkedett a mesterséges takarmánytermelés, ezzel együtt járt a jobb rét- és legelőgondozás, a több trágya, s így az állattenyésztés fejlődése a többi gazdasági ágakra is fejlesztőleg hatott.

A székelyek régebben nem annyira a szarvasmarhatenyésztésre, mint inkább a lótenyésztésre fektették a fősúlyt. Ujabban a régi jó székely ló tenyésztése visszaesett, ami talán a fuvarozás gépesítésén kívül a megélhetés nehézségeire vezethető vissza. Idő előtt igába kerülnek a lovak s a folytonos használat miatt a rendszer csikóztatásra nincs elég idő.

Sertést inkább saját használatra tenyésztenek. A kényesebb angol hússertéseknek kevésbé kedveznek a természeti és mezőgazdasági viszonyok, mégis egyes vidékeken (Gyergyó) már ezek a fajták is erősen terjedőben vannak. A Székelyföldön nagy szerepe van a makkoltatásnak és az igénytelenebb fajtáknak megfelelő erdei legeltetésnek, hiányzik viszont a tengeri és a szemes takarmány.

Juhászatra sem alkalmas a Székelyföld minden része. Csík-megye magas hegyeivel, különösképpen a 700 méter magasan fekvő Gyergyó – nedves és hűvös éghajlatával nem kedvez a juhászatnak. Alcsík, melynek az Olt levezeti a vizét, megfelelőbb. Háromszék, főleg Kovászna vidéke, erős júttartó, itt a júhállománynak közel 75 százalékát a finomabb gyapjút szolgáltató cigája-júh teszi ki. Az általános elszegényedés a júhállománv változásából is kitűnik. A Székelyföld júhállománya 1925-ben 331.018 darabot tett ki, 1935-ben pedig már csak 218.282 darabot.

MIT FOGYASZT A SZÉKELYFÖLD?

EZEKRE AZ ADOTTSÁGOKRA kellett figyelemmel lennünk, amikor a termelésnek és fogyasztásnak a lakossághoz való viszonyát keressük, mivel az élelmiszerek megszerzésének lehetősége a táplálkozásra döntő befolyást gyakorol.

A táplálkozás mennyiségének megállapításánál a kenyérből, mint főtáplálékból, kell kiindulnunk. Természetesen a napi kenyérfogyasztással kapcsolatosan még ugyanannál az egyénnél is jelentős eltérések vannak – aszerint, hogy pl. erdei munkát végez-e vagy otthon foglalatostokodik. Olyan ember számára, aki nem végez erős

fizikai munkát és változatosan táplálkozik, napi 1/2 kg kenyér elegendő. A falusi embernek azonban a kenyér fő tápláléka, ez teszi ki napi táplálékának felét. A székelység pedig télen is nehéz munkát végez és így bővebb táplálkozásra van szüksége. Igaz, hogy a lakosságnak csak 72 százalékát teszi ki az östermelő réteg¹, de úgy hisszük: éppen az erős téli munkára való tekintettel helyesen becsülünk, ha minden felnőtt férfira átlag naponta egy kg kenyérfogyasztást számítunk. A gyermekek, asszonyok, öregek kevesebbet fogyasztanak, ezekre tehát nem számíthatunk teljes adagot. Számítsunk – Legendre² és a bécsi statisztikai intézet módszereinek felhasználásával – 7 éven aluli gyermekekre a felnőtt férfi kenyérszükségletének 30 százalékát, a 7 és 14 év között 65 százalékot, e koron felül férfiaknál 100 százalékot, nőknél 80 százalékot, az öregek napi kenyéradagja pedig ugyancsak 80 százalékát tegye ki a férfiak adagjának. Igaz, a számítás pontosságát megnehezíti, hogy Erdélyben ugyan ismerjük a megyék lélekszámát, de e statisztikai adatok életkor szerinti részletezése nem került hivatalosan közlésre³. Így az 1910 évi népszámlálás adatainak átszámításával kell a székely megyék lakosságának különböző életkorok szerinti csoportjait megállapítanunk. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a három megye 411,135 lakójából

7 éven alóli	18,3	százalék azaz	75,232 lélek
7–14 éves	16,9	százalék azaz	69,484 lélek
15–60 éves férfi	28,3	százalék azaz	116,353 lélek
15–60 éves nő	26,2	százalék azaz	107,716 lélek
60 éven felüli	10,3	százalék azaz	42,350 lélek

Ha most ezeknek az adatoknak a segítségével a napi teljes (1 kg) kenyéradagot fogyasztók számát akarjuk megállapítani, akkor a fenti adatokat megfelelően módosítanunk kell, és pedig a felnőtt férfiakra számított teljes (1 kg) kenyéradaghoz viszonyítva. Tehát:

a 7 éven alóli	75.232 lélek	(30 százalékos	átszámítás	mellett)	jelent	22.569,
a 7–14 éves	69.484	„	65	„	„	45.162,
a 15–60 éves férfi	116.353	„	100	„	„	116.353,
a 15–60 éves nő	107.716	„	80	„	„	86.173,
a 60 éven felüli	42.350	„	80	„	„	33.877,

azaz a 411.135 lélek a megfelelő átszámítás mellett 304,134 teljes (napi 1 kg) kenyéradagot fogyasztót. Vagyis a ténylegesen eltartandó 411.135 lélek annyit jelent, mintha 304,134 felnőtt férfi lakos élelmezéséről kellene gondoskodni.

¹ Az 1910. évi statisztika szerint. Az 1930. évi statisztika falusi és városi lakosságra osztja fel a népességet. Eszerint a tárgyalt terület lakosságának 90,2%-a falun lakik.

² Legendre: Alimentation ravitailment, Paris, 114-115. l.

³ Az *Anuarul Statistic al României 1935 și 1936* közli ugyan az életkor szerinti megoszlást, de csak az egész országra vonatkozóan s nem megyénként részletezve. Eszerint az ország lakosságából 4 éven aluli 14,57%, 5–14 éves 20,14%, 15–60 éves 58,74%, 60 éven felüli 6,55%.

Kötelességszerűen megjegyezzük azonban, hogy ez az átszámítás csak annyiban felel meg a valóságnak, amennyiben az 1910. évi statisztika óta a kormegoszlásban nem voltak nagyobb eltérések (születések csökkenése, háborús veszteség, hosszabb életkor, stb.).

304.134 felnőtt férfi lakos napi fogyasztása fejenként 1 kg-ot számítva 304.134 kg napi, 111.000 tonna évi kenyérfogyasztásnak felel meg. Ennyit tesz ki tehát a székelyek lakta megyék évi kenyérfogyasztása.

Emellett azonban, hogy a *tényleges* fogyasztás nagyságát így megállapítottuk, ki kell számítanunk azt is, hogy a Székelyföldön mekkora az *átlagos fejadag*, ha a teljes lélekszámot vesszük tekintetbe. Ugyanis a fejadag kiszámításánál a statisztikának nem a felnőtt férfilakosságra redukált lakosságot, hanem a *tényleges* lélekszámot kell kiindulási pontul tekintenie. Ha azt kérdezzük: mennyit tesz ki átlagban egy székelyföldi lakos kenyérfogyasztása, akkor elosztjuk a 111.000 tonna kenyéret a *tényleges* lélekszámmal, 411.135-tel, és így megkapjuk az átlagos fejadagként a 270 kg-ot. Ennyit fogyaszt tehát átlagban egy lakos – korra való tekintet nélkül – a Székelyföldön.

Ciomac felügyelő adatai szerint¹ Erdélyben a fejenkénti átlagos kenyérfogyasztás évi 257 kg. Francia statisztikai adatok azt mutatják, hogy 1908–12 között 3,22 hl. búza volt az átlagos gabonafogyasztás, ami 77 kg-mal átszámítva 248 kg évi fogyasztásnak felel meg. Ez valamivel kevesebb, mint amennyit a Székelyföldre megállapítottunk, de tekintetbe kell vennünk, hogy a lakosság Franciaországban jobbmódú és így változatosabban táplálkozik, kenyérfogyasztása tehát aránylag kevesebb lehet. A római mezőgazdasági intézet adatai szerint Kanada fogyasztása 272 kg Ausztráliáé 241, Belgiumé 210, Olaszországé 182, Angliáé 154 kg stb. Összevetve ezeket a külföldi adatokat a fentebb közölt székelyföldi adattal – a székelység egyoldalubb táplálkozását ismerve – számításainkat igazolva láthatjuk.

A 111,000 TONNA kenyér előállításához szükséges 95,000 tonna búza, rozs vagy – ahol a kenyéret puliszka helyettesíti – tengeri, valamint 15,500 tonna burgonya. Ez a gabonamennyiség – 10 mázsás hektáronkénti átlagos termést feltételezve – megteremne 95,000 hektáron, a burgonyamennyiség pedig – 100 mázsás terméssel – 1550 hektáron. Ez a szántóterület rendelkezésre is áll, ilyen átlagtermések mellett tehát a Székelyföldön elég gabona teremne ahhoz, hogy a lakosság kenyérszükségletét fedezze. A *tényleges* helyzet azonban kedvezőtlenebb. Ha az 1935. és 1936. évi adatokból kiszámítjuk a Székelyföld átlagos gabonatermését, azt látjuk, hogy csak 820,778 mázsát, azaz 82,078 tonnát, tehát fejenként 199 kg-ot tett ki és ebből is 29,885 tonna tengerire esik,

¹ Ciomac Ion Luca: Despra stărilor agricole din Transilvania sub regimul mahiar, 1931.

amelyet csak kisebb részben használnak táplálkozásra. Kenyér-gabona tehát csak 52,193 tonna terem a szóbanforgó területen, a fogyasztási igény pedig ennél 42,807 tonnával több. A fogyasztáshoz hiányzik tehát fejenként és évenként 71 kg gabona, amelyet behozatal útján, más jövedelmek felhasználásával kell megszerezni.

A gabonafogyasztás azonban nem szorítkozik csupán a táplálkozásra, hanem igen jelentős része a vetőmagszükséglet. Búzánál és rozsnál ez hektáronként 170 kg-ra tehető, tengerinél 30 kg-ra. Az utolsó két év átlagában a 3 tárgyalt megyében a búzavetés kerekszámában 35,000 hektár volt, a vetőmagszükséglet tehát 5950 tonna. A rozs vetésterülete 13,000 hektár, vetőmagszükséglete tehát 2210 tonna. A tengerivel bevetett 22,000 hektár pedig 660 tonna vetőmagot igényel. Az összes vetőmagszükséglet ezek szerint 8820 tonna. Hozzáadva ezt a táplálkozáshoz szükséges 95,000 tonnához, 103,820 tonna lesz az összes gabonaszükséglet, amelyből csak 82.000 tonna áll rendelkezésre.

Ezzel azonban még mindig nem vettük számításba a tényleges gabonaszükségletet, mert jelentős mennyiséget kell a háziállatok takarmányozására is fordítani. Nem ismerjük ugyan a baromfiállomány nagyságát, de ha Ciomac adatai alapján háztájanként egy évben 50 kg gabonát számítunk baromfitáplálék céljára, ez a számításba vett 100 ezer háztájnál már újabb 5000 tonnát tesz ki. A hizódiszznál 5 hónapi hizási időt és napi 4 kg szemestakarmányt feltételezve, 6000 tonna szükséglettel találkozunk¹. A 2–10 hónapos malacok táplálására is kell egyenként 50 kg gabonát venni, ami a 20.547 darabot kitevő malacállománynál 1000 tonnát jelent. A háziállatok gabonaszükséglete tehát 12.000 tonnára tehető².

A fentiek szerint tehát a Székelyföld gabonaszükséglete (a szeszgyártáshoz felhasznált, ugyancsak jelentős mennyiségű gabona kivételével)

a lakosság kenyérszükségletének fedezésére 95.000 tonna,
 azaz fejenként 231 kg,
 vetőmag céljaira 8,820 tonna, azaz fejenként 21 kg,
 háziállatok részére 12,000 tonna, azaz fejenként 30 kg,

Az összes gabonaszükséglet tehát évente 115,820 tonna, fejenként átlag 282 kg. Ezzel szemben a tényleges termelés jó közepes évben nem több 82.078 tonnánál, fejenkénti évi átlagban

¹ Az 1935. évi háziállatstatisztika szerint a tárgyalt területen 3298 hizódiszno van. Ezt a számadatot azonban minden valószínűség szerint a kimondottan hizlalt, és pedig eladás céljából hizlalt sertések számával fogadhatjuk csak el; a házi felhasználásra és az eladásra szánt hizók számát – a valószínűség alapján – legalább háromszorosára kell tennünk s számításaink folyamán kerek 10.000 hizó-diszno szükségleteit tekintettük.

² Az előbbi számításokban nem tekintettük a zab és az árpa terméshozamát, amelynek segítségével a lovak és más háziállatok szükségletét bőségesen fedezni tudják.

199 kg, a hiány tehát 33,742 tonna, azaz fejenként 83 kg. A Székelyföld tehát évente legalább 120 millió lej értékű gabona behozatalára szorul.

NEHEZEbben ellenőrizhetők a húsfogyasztás adatai Pampu¹ szerint Romániában átlag évente – a szárnyasfogyasztást nem számítva – egy személyre 22,2 kg húsfogyasztás esik. Ez 411 ezer léleknél 9124 tonna húst jelent. Mivel a falusi húsfogyasztásnak 80 százaléka disznóhúsból áll, a városban azonban egyenlő arányban oszlik meg a marhahús és sertéshús között, feltehetjük, hogy az összes húsfogyasztásnak 65 százaléka esik a sertéshúsra, 35 százaléka pedig a marhahúsra. Ilyenformán a Székelyföld húsfogyasztása 5930 tonna disznóhús és 3194 tonna marhahús. Élősúlyra átszámítva 6388 marhát és 50 ezer sertést igényel a húsfogyasztó közönség. A marháknál ez 10 éves átlagos életkor mellett 63,880 darabot kitevő marhaállományt, a sertéseknél pedig 2 és fél éves életkor mellett 125,000 sertésállományt jelent. Az egész marhaállomány azonban ezen a területen 1935-ben csak 155,595-öt tett ki, ebből is 21,047 az igás ökör, 63,423 pedig a fejős tehén. A fennmaradó 71,125 darab marhából kell a székelységnek nemcsak saját hússzükségletét fedeznie, hanem mellékjövedelmét is ezekből kell jórészt előteremtenie. Ámde a 71,000 szarvasmarhából közel 64,000 szükséges ahhoz, hogy a lakosság hússzükségletét fedezni lehessen – anélkül, hogy az állatállomány lepadna, így csak mintegy 11,000 darab kerülhetne eladásra, amely 12 lejes kg-kénti élősúly ár mellett 60 millió lejes jövedelmet jelentene. Ténylegesen azonban ennél jelentősen nagyobb mennyiség kerül eladásra, amit igazol az a szomorú tény, hogy tíz év alatt, 1925-től 1935-ig, a szarvasmarhaállomány 205 084-ről 149,943-ra, évente tehát átlag 5,500 marhával csökkent, ami a székelység vagyonállományának lassu elszivárgását jelenti. Igaz, a háború után Európászerte általános volt a marhaállomány csökkenése, azonban ezzel együttjárt a sertésállomány növekedése. Nálunk azonban a sertésállomány is ugyanez idő alatt 76,584-ről 52,144-re esett vissza. Ezek a számok azt is valószínűvé teszik, hogy a Székelyföld húsfogyasztása nem tesz ki annyit, mint amennyit az országos átlag mutat.

A szarvasmarhatenyésztésnél tekintetbe kell vennünk azt a jelentős értéket is, amit a néptáplálkozás számára a tejtermékek jelentenek, valamint azt a jövedelmet, amelyet a lakosság számára biztosítanak. A Székelyföld 63 ezer darabból álló fejőstehén állományának tejhozama, 1500 litres fejési átlag mellett (ennél többet semmiesetre sem számíthatunk, mert a tehenek nagyrésze igában is jár), évente 94 500 ezer liter tej. Ha ebből levonjuk a lakosság tejellátására szükséges tejmennyiséget, ami – napi 0.5 liter fejenkénti fogyasztással – évi 74,825 ezer litret jelent, el-

¹ Aurel Pampu: Desvoltarea copilului și mediul social-economic. Țara de mâine, III. évf., 9–10. sz.

adásra kerülő feleslegként évente 19,675 ezer liter tej marad, s ez literenként kétlejes értékesítés mellett 39,350.000 lejnyi jövedelmet hozhat.

BIZTATÓBB KÉPET mutat a burgonyatermelés. Ha a kenyérbe felhasznált burgonyával együtt évi 150 kg-ra becsüljük a szükségletet, ez évente 61.650 tonnát tenne ki. A termés azonban az utolsó két év átlagában 218.000 tonna volt. Jelentős felesleg mutatkozik, melynek jórésze az Okiráltságba vándorol s cserébe tengeri kerül a székely vidékekre. A sok hiányolás után ez kétségkívül biztató adat, annál elszomorítóbb azonban az, amit a táplálkozásban ugyancsak nagy szerepet játszani hivatott zöldségfélékről mondhatunk. Mert a káposztából és hüvelyesekből évi 50 kg szükségletet számítva¹, az összes szükséglet 20.500 tonnát kíván, a termelés viszont – a Statistica Agricola szerint – ennél jóval kevesebb, mindössze 10–11.000 tonna s ennek a mennyiségnek is egytizedét a híres, jórészt eladásra kerülő háromszéki lencse teszi ki. Amennyiben tehát a statisztika adatai megbízhatók, a táplálkozás zöldségfélékben nagyon hiányos. Általában mondhatjuk, hogy a táplálkozáshoz szükséges mezőgazdasági termények közül egyedül a burgonya mutat számbavehető feleslegget, míg a többi terményben hiány állapítható meg. Pedig ezek valamennyien elsőrendű életfenntartó szükségletek és mégis – ha a lakosság más jövedelmeiből (erdőlés, állattenyésztés, fűvelőzés, ipar, idegenben szerzett kereset útján) fedezni nem tudja – nélkülözni kénytelen.

A táplálkozáshoz azonban számos olyan cikk fogyasztása is hozzátartozik, melyet a mezőgazda lakosságnak mindenképpen pénzért kell megszereznie. A cukorból pl. – Románia 6,6 kg-os átlagos évi fogyasztását véve alapul – 2713 tonnára van a három megye lakosságának szüksége, ami – a mai 33 lejes árat számítva – 90 millió lejes terhet jelent. A sófogyasztás – ha átlagos évi 3 kg ra tesszük – 4 lejes ár mellett közel 5 milliós összeg. Fűszerárak, rizs, ecet, kávé fogyasztása háztartásonként évi 500 lejre becsülhető, s újabb 50 millió lejes összeggel terhel. Nem mondunk tehát sokat, ha feltételezzük, hogy a szóbanforgó terület lakosságának terményeken kívül legalább 150 millió lejre kell élelmicikket vásárolnia. Mai alacsony életszínvonalát így is csak nehezen tarthatja.

EDDIGI SZÁMÍTÁSAINK mintegy 270 millió lejnyi hiányt tárnak fel előttünk. Ez a nagy összeg távolról sem maximális és megfontolandó, hogy ebből még mindig csak a táplálkozás költsége fedezhető. A ruházat, a világítás, az adó, a dohány, és a többi kisebb-nagyobb mértékben jelentős szükségletek problémája csak ezután tárul elénk.

E szükségletek közül emeljük ki a ruháét. Számítsunk a ruházat pótlására és kiegészítésére személyenként összesen évi 3 m.

¹ A budapesti statisztikai hivatal számításai szerint.

vászonanyagot, 3 m. pamutzövetet és 1 m. gyapjúszövetet¹. Az évi vászonszükséglet eszerint 1,233.000 m., ami körülbelül 400.000 kg-nak felel meg, A vászon jórészt házilag készül, otthon termelt kenderből. A 400.000 kg azonban 1,200.000 kenderrostot igényel, a termelés viszont ennek csak a felét teszi ki. A lentermelés még kevésbé van elterjedve, pedig egyes vidékek, így Gyergyó, sikerrel termelhetnék.

A pamutanyag ugyancsak 1,233.000 m., azaz 246.000 kg. A nyersanyag külföldi eredetű, átlagban 180 lejes áron szerezhető be, összesen tehát 44 millió felüli értéket képvisel. A feldolgozás otthon történik.

Egy felnőtt férfinek, főleg ha a ruhát erősen rongáló erdőmunkát vagy szántást-vetést végez, egy rend ruha kell évente. Ez 75 cm. széles székely háziszóttésből 6 méter anyagot igényel. 304 ezer felnőtt személyre redukált lakosságnál eszerint 1,824.000 m. szövet a szükséglet. Ennek súlya 608.000 kg, amely kb. 600.000 nyírható júhállományt tételez fel. Az 1 éven felüli júhállomány azonban csak 200.000 körül mozog, a ruházati igények kielégítésére szükség van tehát még 400 ezer kg mosott gyapjura, aminek értéke 40 millió lej körül van.

Ha a ruházathoz még a csizma-, illetve bakkancs- vagy bocskorszükségletet, a kalapot, meg más boltban beszerzendő cikkeket is hozzászámítjuk, évi 200 millióra is felmegy az az összeg, amelyet a székelység ruházkodásra elkölteni kénytelen.

MEGOLDÁSI MÓDOK KERESÉSE.

FELSORAKOZTATOTT ADATAINK bizonyítják, hogy a székelységnek, ha jelenlegi, szegényes, nyomott életszínvonalát fenn akarja tartani, még legalább 500 millió lejnyi, mezőgazdaságon kívüli jövedelemre van szüksége. De ebbe az összegbe nem számítottuk még be az adókat, állami és községi szolgáltatásokat a szeszre, a dohányra, betegségekre, gazdasági beruházásokra, művelődési és közcélokra fordított összegeket, ezekre most nem terjeszthetjük ki vizsgálódásainkat.

Az adatok, amelyeket a Székelyföld termelésének és fogyasztásának vizsgálata kapcsán számbavettünk, kétségtelenül hiányosak. Nehéz lenne teljes bizonyossággal megállapítani, hogy – a mezőgazdaságon kívül az erőkitermelés és az ipar jövedelmét is tekintetbe véve – csakugyan kevesebbet termel-e ma értékben a Székelyföld, mint amennyit fogyaszt. De nem is ez dönti el a kérdést. A ténnyel kell számolnunk, hogy állandó elvándorlás van folyamatban s ezen nem változtat az sem, hogy a lakosság egyes rétegeinek kijut a gondnélküli megélhetés. Az elvándorló tömeget kétségkívül a nyomorúság hajtja a városba és idegenbe, ahol

¹ N. Czike Gábor: A magyar termelő társadalom megszervezése. Szeged, 1935.

nagy tömegeik sokszor örökre elvesznek népük és szülőföldjük számára. Az elvándorlók többsége a mezőgazdasági rétegnek kis- és törpebirtokosai közül kerül ki. Figyelembe kell vennünk, hogy az östermelő lakosságnak 74 százaléka nem birtokos és a földtulajdonosok 82 százaléka 10 holdon alóli kisbirtokos; a székelyföldi rossz talaj, éghajlati, stb. viszonyok mellett ebből a kis földből csak igen nagy nehézségek és erőfeszítések árán lehet megélni; a 10 holdon alóli birtoknál a tulajdonos részben mellékkeresetre van utalva és készpénzszükségletének mintegy kétharmadát mellékkeresetből kell fedeznie; tehát a mai termelési rendszer mellett a Székelyföld termelése nem elegendő az egész lakosság eltartására.

Téves volna azonban ebből azt a következtetést levonni, hogy a Székelyföld területe kisebb, mint amennyi egy relatív ön-ellátást (a létminimum autarkiját) biztosítani tudná. Népsűrűsége kisebb, mint Erdély népsűrűsége (mely szintén nem túlsűrűn lakott terület (54 lélek km²-ként) s a nagy erdősegek a nagyobb sűrűséget meg is nehezítik). Észszerű gazdálkodással tehát a terület elegendő lehet ahhoz, hogy a rajta élő lakosság életereit akadály nélkül ki tudja fejteni. A Székelyföld helyzetének megoldását tehát nem népfölöslegének más vidékeken való elhelyezésében, hanem azokban a módokban kell keresnünk: hogyan lehet a székelységnek saját földjén emberibb életkörülményeket biztosítani.

A MEGOLDÁSI MÓDOK KERESÉSE közben abból kell kiindulnunk, hogy kisgazdaságaink termelési módja Középeurópa legjobb paraszt-gazdaságai mögött messze elmarad. Drágábban: ugyanannyi költséggel kevesebbet termelnek, mint amennyit jobb gazdálkodással lehetne, birtokukat tehát nem tudják észszerűen hasznosítani. A megoldás eszerint: 1. a mezőgazdasági termelés racionalizálása és az állattenyésztés fejlesztése; 2. de ugyanakkor az iparosodás előmozdítása is.

1. A termelés észszerűségének és gazdaságosságának egyik feltétele, hogy elsősorban *a népközösség belső szükségleteihez alkalmazzuk a termelést*. A termelésnek a belső szükségletekhez való alkalmazása azonban nem könnyű feladat a Székelyföldön, ahol a természeti viszonyok a termelés szabadsága elé meglehetősen sok, alig áthágható akadályt állítanak. Így például a belső fogyasztásra elegendő tengeri egyáltalán nem termelhető, sokhelyt a búza termelése sem erőszakolható. Vannak azonban ugyanakkor olyan növények, amelyek a belső fogyasztás szempontjából komoly jelentőséggel bírnak és mégis termelésük ma alig számbavehető. Előző adataink is mutatták, hogy zöldségfélékben nem termel eleget a Székelyföld s így sokszor a szászoktól kényszerül drága pénzen beszerezni szükségleteit. Kender- és lentermelése sem elegendő a belső fogyasztás fedezésére. Emelhető lenne a bab- és borsótermelés is – ugyancsak elsősorban a saját szükségleteknek célszerűbb és olcsóbb fedezése céljából.

A racionalizálásnak további feladata: *megkeresni és megállapítani, hogy az egyes vidékek természeti adottságait figyelembe véve, hol és mit lehet a legeredményesebben termelni.* Ki kell dolgozni a Székelyföld új feladatait, mezőgazdaságának új életprogramját. Tanulmányozni kell gazdasági viszonyait, gazdálkodási módszereit, elemezni a földet, mindenről pontos kimutatást, gazdasági térképeket készíteni, mert enélkül az új, jobb gazdálkodás megalkotása lehetetlen. Ha pedig az arra hivatottak szakszerű kutatása a helyzetet feltárta s a tervek kialakultak, a rendszeres nevelő munkának kell azokat követnie (ennek alapjai máris készen vannak!), amely megtanítsa a gazdákat a rentábilisabb, jövedelmezőbb, eredményesebb gazdálkodásra és lehetővé tegye a termelésnek a belső fogyasztás, a külső piacok és a kor követelményeinek megfelelő megszervezését.

E célok megvalósítása érdekében nem találkozna áthidalhatatlan nehézségekkel az a törekvés, mely a Székelyföldet négy-öt gazdasági kerületre kívánná beosztani és ezek számára illetékes szervek útján a fejlődés menetét – a viszonyok alapos megismerése után – irányítani igyekezne.

Gyergyó vidékének például a lakossága főleg fakitermeléssel és állattenyésztéssel foglalkozik. Itt tehát az állattenyésztés s ehhez viszonyítva a rétek, legelők javítása, a takarmánytermelés a legfőbb probléma. A szarvasmarhaállományok feljavítása, tejlőképességének fokozása, a tejtermelés megszervezése a feladatok. A vadvizes rétek, a kavicsos altalaj megnehezítik a mesterséges takarmánytermesztést. Búzát keveset termelnek, tengeri nem érik be. A gyergyói medence pár-száz vagon burgonyát termel, amelyet többszörösére lehetne fokozni és egy keményítőgyár létesítésével új megélhetési forrást biztosítani a vidék lakosságának.

Kászton vidékének földje már sokkal jobb, mélyebb, bővebben termő. Itt főleg rozstermeléssel foglalkoznak, amelyet tengerire vagy más terményekre cserélnek be – igen sokszor kedvezőtlen áron. A rozsfelésleg számára kellene piacot biztosítani. De ugyancsak nehéz probléma az állattenyésztés visszaesése, a fehér fajta tenyésztésével kezdenek felhagyni. A tej értékesítése itt nem jelent megoldandó kérdést, mivel jórészt bornyunevelésre fordítják. A bornyukat eladják s így az állatállomány csökkenőben. A terveknél azonban számításba veendő, hogy a nép javarésze tavasztól-őszig az Ókirályságban dolgozik.

A Homoród vidékének feltűnően sok (40 százalék körüli) rétje és legelője van, így itt elsősorban a tejtermelés megszervezése, sajtgyártás, stb. mutatkoznak feladatként. A már szépen megindult Homoródmenti tejszövetkezeti munka ellenére is hangsúlyozni kell, hogy a modern tejj gazdaság kialakításának nagy gátjai vannak, mivel a rossz legelők miatt sokhelyt tehén helyett bivalyt tartanak és így vajértékesítésük nehezebben oldható meg. Gabonafeleslegét a szomszédos Csík megyében értékesíthetné, de a rossz közlekedési viszonyok miatt ez nehézségekkel jár, a szomszédos szászvidék pedig gabonát dűsan termő, tehát bevételre nem szorul. A kevésbé jövedelmezőnek látszó kalászosok helyett hüvelyeseket, kendert, lent, burgonyát ajánlhatnánk.

Nem volna nehéz ilyenformán az egyes vidékek gazdasági adottságait és lehetőségeit mindenütt megállapítani, hiszen ezt jórészt el is végezték, csak a rendszerezés, esetleg csak a népszerűsítés késik.

Ezeknek a terveknek mindenesetre az *állattenyésztés* felkarolásával, helyes irányba indításával és az állati termékek értékesítésének megszervezésével kell kapcsolódnia. Hangoztattuk, hogy a Székelyföld mezőgazdasági termelésre kevésbé alkalmas, ezért gazdálkodása súlypontját az állattenyésztésnek kell képez-

nie. E célból tanulságos, ha összehasonlítjuk állatállományának nagyságát egyrészt Erdély, másrészt Románia állatállományával¹:

Terület	Ló		Szarvasmarha		Júh		Sertés	
	egy km ² -re	100 lakosra	egy km ² -re	100 lakosra	egy km ² -re	100 lakosra	egy km ² -re	100 lakosra
	e s i k d a r a b							
Székelyföld	3,9	11	13,7	38	19,3	53	4,6	13
Erdély	4,7	9	15,6	29	27,3	50	9,4	17
Románia	7,3	11	15,3	23	40,0	63	11,0	16

Ezek a számok nem bizonyítanak amellett, hogy a Székelyföld állattenyésztése valóban alkalmas lenne arra, hogy a mezőgazdaságból eredő jövedelmeken túl mutatkozó hiányt pótolni tudja.

Általában megállapíthatjuk, hogy a Székelyföld ma még messze áll attól, hogy minden gazdasági értéke kibontakozhatott volna. Ha kisgazdaságaink mennyiségben is, minőségben is különbet fognak termelni, az értékesítésre kerülő feleslegek is emelkednek, csökken a behozatal, javul az életszínvonal és megszűnik az elvándorlás kényszerűsége.

A termelés racionálizálása azonban nem csupán a belterjesebb és észszerűbb gazdálkodástól, olcsóbb, tehát jövedelmezőbb termeléstől, sőt nem is csupán a minőségi színvonal emelésétől függ, hanem a *mezőgazdasági termények értékesítésének megszervezésétől* is. Sőt továbbmenőleg mind a belterjesebb gazdálkodás, mind a szervezett értékesítés ma hajótörést szenvednek *mezőgazdaságunk tőkehiányán*. A forgótőke hiánya miatt nincsenek erős, független kisgazdaságaink, tőkeszegény gazdaság nem termelhet belterjesen, nem haladhat a korrallal, nem alkalmazkodhatik a piac igényeihez, nem üzhet hasznothajtó állattenyésztést, nem használhat tetszésszerű vetésforgót, tartózkodnia kell a beruházásoktól és ki van szolgáltatva a közvetítőkereskedelem önkényének. A mezőgazdaság racionálizálása tehát mezőgazdasági hitelkérdésünk megoldásával áll szoros összefüggésben s nagyobb eredményt hiába várnánk addig, amíg ez a kérdésünk a megoldáshoz közelebb nem kerül.

A gazdálkodás színvonalának emelése, az értékesítés megszervezése, hitelforrások megteremtése azonban nem külső segítségtől, hanem magának a Székelyföldnek gazdálkodó népétől várható. *A néperők gazdasági megszervezése, szerephez juttatása szükséges* és olyan egészséges, étellel teli szervezetek felépítése, amelyek mozgósítani tudják a helyesen felismert célok érdekében

¹ Statistica Animalelor domestice pe anul 1935 alapján.

a gazdasági életet és rendelkezni is tudnak a termelt javak felett. A szervezetek alapjai megvannak; további felépítésük, a gazdasági átalakulásban vállalt szerepük eredményessége attól függ, mennyire tudják a kistermelőket erejük tudatára ébreszteni és az átalakítás öntudatos munkásaivá tenni.

2. A mezőgazdaság racionálizálását nagy mértékben segítheti elő az *iparosítás* is. A nyugati államokban a mezőgazdaság arra törekszik, hogy az élelmiszertermelés mellett főként az ipart lássa el nyersanyagokkal. A Székelyföld iparfejlesztése sem lehet ötletszerű, hanem elsősorban a mezőgazdaság által nyújtott lehetőségekhez kell alkalmazkodnia: cél, hogy a Székelyföld nyersanyagjai elsősorban a Székelyföldön kerüljenek feldolgozásra. A nyersanyagtermeléssel kapcsolatban természetesen, hogy elsősorban a faiparra kell gondolnunk, mint amely iparágak a természeti adottságok és a lakosság hajlamai miatt a legtermészetesebb fejlődési lehetőségek kínálkoznak. De iparvállalatok létesítése másfelől arra is lehetőséget ad, hogy a mezőgazdasági termelést jövedelmezőbb növények meghonosításával bővítsük és hogy mezőgazdasági termelésünk jelentős részét ipari feldolgozás által hasznosítsuk. Csak egy példát említünk fel: a kender- és lentermelést s feldolgozást. A lentermelés fokozására újabban nálunk is nagy erőfeszítéseket tesznek, állami segítséggel két nagy lenfeldolgozó üzemet építenek fel és a lentermelést államilag segítik elő. A Székelyföld jelentős része igen alkalmas lentermelésre (Gyergyó, Alcsík, Kovászna vidéke, stb), s ha a feldolgozás és értékesítés biztosítva volna, a lentermelés komoly jövedelemfokozást jelenthetne. Utaltunk az előzőekben arra is, hogy a gyapjútermelés sem fedezi a feldolgozás szükségleteit. A fejlődőben lévő székely szövőiparnak nyersanyaggal való ellátása a székely mezőgazdaság és állattenyésztés feladata.

Számos más példát is emlegethetnénk, azonban egy a lényeg: erre az iparfejlesztésre halaszthatatlan szükségünk van, éspedig azért, mert a mezőgazdasági termelést jövedelmezőbb irányba kell terelnünk, a mezőgazdaság által nyújtott nyersanyagok feldolgozásával a Székelyföldet gazdaságilag lehetőleg függetlenítenünk, ön-ellátását előmozdítanunk kell s azért, hogy a mezőgazdaság által nem hasznosítható munkaerőket foglalkoztathassuk. Természetesen arra nem szabad gondolnunk, hogy az egész, eddig kívándorolni kényszerült mezőgazdasági lakosság az egészben elhelyezkedést találhat. Tekintetbe kell vennünk, hogy a három székely megye természetes szaporulata 1920 és 1930 között 49,339 lelket tett ki, a tényleges szaporulat viszont csak 16,073 lélek volt, tehát 33,266 ember vándorolt ki 10 év alatt erről a területről. Évente tehát 5,000 újabb, megélhetést kereső lélekre lehet számítani, akiknek csak kisebb részét foglalkoztathatja a mezőgazdaság. Sajnos, ma nehezen képzelhető el, hogy az eddig elvándorlásra kényszerülő népfelület, évente mintegy 3.300 egyént, az ipar fel tudna venni. Ha azonban ennek a néprétegnek csak egy kisebb töredéke legalább az otthonában kialakuló ipar segítségével ke-

nyérhez jut, már is komoly jelentőséget nyerhet a Székelyföld iparosítása, nem is beszélve arról, hogy az iparosítás folytán fellendülő mezőgazdaság milyen jelentős mértékben fog hozzájárulni a népfellegel lekötéséhez¹.

A SZÉKELYFÖLD termelésének és fogyasztásának, valamint gazdasági önellátásának taglalásával nem egészen új problémát bolygattunk meg. Hosszú évtizedek óta mindazok, akik e földnek sorsáért aggódtak s felelősnek érezték magukat, feltárták a székelység gazdasági bajait és keresték a megoldás lehetőségeit. A kilencvenes évek sajtójában, majd a különböző kongresszusokon, később a székelyföldi kirendeltség munkáján át újra és újra előtérbe kerül a kérdés. Azonban ezek a problémafelvető írások és megnyilatkozások, kezdemények és törekvések a Székelyföld gazdasági szükségleteinek és lehetőségeinek távolról sem jelentik kimerítését. Adatokban a teendőik serege vált közzismertté, gyakorlatban sok egészséges javítás történt, de mindez egészen más szempontból, mint ahogy most a kérdés előttünk áll. Nevezetesen: a Székelyföld önellátásának megfontolása egészen újkeletű s töretlen úton járunk, amikor az erre vonatkozó adatokat rendszerezük. A vállalkozás sok nehézséggel járt, a nehezen megválaszolható kérdések elől néha ki kellett térnünk, a hiányoknak teljes tudatában vagyunk. Azonban e kísérletnek a főhatalmi változás után így is meglehet a maga sajátos jelentősége. A Székelyföld felé forduló, háború előtti, kétségkívül nagy érdeklődés ugyanis az új helyzet kialakulásával megszakadt, az erdélyi magyarság látszólag súlyosabb kérdésekkel kényszerült leszámolni s így a Székelyföld gazdasági állapota közel két évtizeden át alig foglalkoztatta közvéleményünket. A székely közművelődési autonómia felett élünk, néha éles csatározások folytak és ma is folynak, közben: – mintha elsikkadt volna a belső nyomoruság és a nagy népmozgalom problémája, mintha nem vettük volna észre: a megélhetés nehézsége egyre nagyobb tömegekben űzi el a székelységet szülőföldjéről. Ki sem tagadhatja: a kérdésnek jelentősége semmivel sem kisebb, mint az iskolaügyé, meg a többi, a Székelyfölddel kapcsolatos, nem gazdasági problémáé. Egyet azonban hangsúlyoznunk kell, hogy a Székelyföld önellátása nem jelszó, hanem – lehetőség.

VITA SÁNDOR.

¹ Az *Anuarul Statistic al României 1935 și 1936.* szerint az 1930-as népszámlálás a székely megyékben 21.659 ipari és kereskedelmi alkalmazottat és munkást talált, ezeknek mintegy kétharmada falusi lakos volt.